

S P R I E D U M S

Rīgā 2016.gada 21.decembrī

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

tiesnese Dz.Amerika
tiesnese V.Kakste
tiesnesis J.Neimanis

rakstveida procesā izskatīja lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz/pers. A/ pieteikumu par Valsts ieņēmumu dienesta ģenerāldirektora p.i. 2013.gada 13.septembra lēmuma Nr.22.10/L-22414 atcelšanu, sakarā ar/pers. A/ kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 9.novembra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] 1987.gada 7.februārī reģistrēta pieteicējas /pers. A/ laulība ar /pers. B/. 2000.gada 5.oktobrī /pers. B/ noslēdza pirkuma līgumu par nekustamā īpašuma – mākslinieka darbnīcas /adrese/ I, Rīgā, kas tā iepriekšējam īpašniekam piederēja saskaņā ar apliecību par īpašuma tiesībām uz mākslinieka darbnīcu līdz dzīvojamās mājas privatizācijai, iegādi. 2000.gada 5.oktobra līgums reģistrēts Valsts zemes dienesta Kadastra reģistrā 2000.gada 18.oktobrī, un šajā datumā Valsts zemes dienesta Lielrīgas reģionālā nodaļa /pers. B/ izsniegusi izziņu par īpašuma tiesībām uz mākslinieka darbnīcu līdz dzīvojamās mājas privatizācijai.

2007.gada 20.martā starp /pers. B/ un Rīgas pašvaldības Dzīvojamo māju privatizācijas komisiju noslēgts pirkuma līgums par minētās mākslinieku darbnīcas kā privatizācijas objekta iegādi, un ar līguma parakstīšanas brīdi mākslinieku darbnīca nodota /pers. B/ īpašumā, par ko izdarīts ieraksts zemesgrāmatā 2007.gada 2.augustā.

2009.gada 26.martā Laulāto mantisko attiecību reģistrā reģistrēts laulības līgums, ar kuru pieteicēja un /pers. B/ noteica visas laulāto mantas šķirtību, tostarp nosakot, ka nekustamais īpašums – dzīvoklis /adrese//Rīgā ir pieteicējas atsevišķā manta, par ko 2009.gada 6.aprīlī izdarīts ieraksts zemesgrāmatā. Savukārt 2011.gada 16.decembrī pieteicēja noslēdza pirkuma līgumu par nekustamā īpašuma /adrese//, Rīgā atsavināšanu.

[2] Ar Valsts ieņēmumu dienesta (turpmāk – dienests) 2013.gada 13.septembra lēmumu Nr.22.10/L-22414 atstāts negrozīts zemākas iestādes lēmums, ar kuru pieteicējai veiktās datu atbilstības pārbaudes rezultātā noteikts valsts budžetā maksājamais iedzīvotāju ienākuma nodoklis 11 036,81 Ls un nokavējuma nauda 2902,68 Ls sakarā ar nekustamā īpašuma /adrese/-/ atsavināšanu saskaņā ar /datums/pirkuma līgumu.

[3] Pieteicēja par minēto lēmumu vērsās ar pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā. Ar Administratīvās rajona tiesas 2014.gada 30.jūnija spriedumu pieteikums apmierināts.

[4] Administratīvā apgabaltiesa ar 2015.gada 9.novembra spriedumu pieteikumu noraidīja, spriedumu pamatojot ar šādiem argumentiem

[4.1] Dienests pamatoti atbilstoši likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” redakcijā, kas bija spēkā dzīvokļa atsavināšanas brīdī, 11.⁹panta pirmajai daļai, otrās daļas 4.punktam un trešajai daļai nonāca pie secinājuma, ka pieteicējas ienākumi no dzīvokļa atsavināšanas ir kvalificējami kā ienākumi no kapitāla pieauguma, kas ir apliekami ar iedzīvotāju ienākuma nodokli, ja netiek konstatēti minētā likuma 9.panta pirmās daļas 33.punktā noteiktie kritēriji. Proti, atbilstoši minētajai tiesību normai ienākumi no nekustamā īpašuma atsavināšanas netiek aplikti ar iedzīvotāju ienākuma nodokli, ja ir īstenojušies divi kumulatīvi kritēriji: 1) vismaz 12 mēnešus līdz atsavināšanas līguma noslēgšanas dienai īpašums bija personas deklarētā dzīvesvieta; 2) nekustamais īpašums personas īpašumā atrodas ilgāk par 60 mēnešiem no dienas, kad attiecīgais nekustamais īpašums reģistrēts zemesgrāmatā.

[4.2] Lietā nav strīda, ka dzīvoklis iegādāts laulības laikā. Tādējādi, neskatoties uz to, ka zemesgrāmatā nebija ierakstīta informācija par laulāto atsevišķo mantu vai laulāto mantas kopību, atbilstoši Augstākās tiesas judikatūrai no Civillikuma 89.panta otrās daļas un 93.panta izriet, ka dzīvoklis līdz 2009.gada 18.marta laulības līguma noslēgšanai bija laulāto kopīgā manta. Līdz ar to pieteicēja sākotnēji bija dzīvokļa līdzīpašniece, kurai atbilstoši Civillikuma 89.panta otrajai daļai piederēja ½ domājamo daļu no dzīvokļa.

[4.3] Ņemot vērā, ka dzīvoklis tika pārdots 2011.gada 16.decembrī, kad vēl nebija pagājuši 60 mēneši kopš tā ierakstīšanas zemesgrāmatā (kopš 2007.gada 2.augusta dzīvoklis ierakstīts zemesgrāmatā uz/pers. B/ vārda, bet uz pieteicējas vārda ierakstīts zemesgrāmatā 2009.gada 6.aprīlī), tad likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9.panta pirmās daļas 33.punktā noteiktais atbrīvojums attiecībā uz pieteicēju nav piemērojams, un dienests pamatoti secināja, ka pieteicējas ienākumi no dzīvokļa pārdošanas ir apliekami ar iedzīvotāju ienākuma nodokli.

[4.4] Tā kā pieteicēja ar laulības līguma noslēgšanu un dzīvokļa ierakstīšanu zemesgrāmatā uz sava vārda papildus ieguva īpašumā ½ domājamo daļu no dzīvokļa, dienests pamatoti atzina laulības līgumu par dāvinājuma līgumu likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 11.⁹panta 7.³daļas 3.punkta izpratnē. Līdz ar to pieteicējas apliekamais ienākums par šo dzīvokļa ½ domājamo daļu jeb tās atsavināšanas cena ir 50 965,29 Ls, kas ir puse no dzīvokļa pārdošanas cenas 101 906,58 Ls. Saskaņā ar likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 11.⁹panta 7.³daļu, atņemot no minētās

dzīvokļa ½ domājamās daļas atsavināšanas cenas pieteicējas samaksātās nodevas un izdevumus dzīvokļa uzlabošanai, no šī ienākuma maksājams iedzīvotāju ienākuma nodoklis 5317,72 Ls.

[4.5] Apliekamais ienākums par pieteicējai sākotnēji piederējušo dzīvokļa ½ domājamo daļu, kas zemesgrāmatā sākotnēji ierakstīts 2007.gada 2.augustā, ir nosakāms, no dzīvokļa atsavināšanas cenas puses (50 965,29 Ls) atņemot pusi no tā lietošanas tiesību iegādes vērtības (3076,50 Ls), pusi no maksas par dzīvokļa privatizāciju (4326 Ls) un pusi no tajā veikto ieguldījumu vērtības tā turēšanas laikā no 2000.gada 5.oktobra līdz 2011.gada 16.decembrim. Attiecīgi pieteicējas apliekamais ienākums par viņai sākotnēji piederējušo dzīvokļa ½ domājamo daļu ir 39 942,86 Ls, no kura maksājams iedzīvotāju ienākuma nodoklis 5991,43 Ls.

[4.6] Tādējādi kopējais maksājamais nodoklis bija nosakāms 11 309,15 Ls apmērā, t.i., lielākā apmērā, nekā to noteicis dienests. Tā kā tiesai nav tiesību noteikt pieteicējai papildu maksājumus budžetā, ar dienesta ģenerāldirektores p.i. lēmumu pieteicējai noteiktais maksājamais nodoklis ir atstājams negrozīts.

[4.7] Nokavējuma nauda pieteicējai aprēķināta saskaņā ar pareizajām tiesību normām, nokavējuma periods ir noteikts pareizi, un līdz ar to arī nokavējuma naudas atcelšanai nav pamata.

[5] Par apgabaltiesas spriedumu pieteicēja iesniedza kasācijas sūdzību, kas pamatota ar šādiem argumentiem.

[5.1] Lietas materiālos ir dokuments, kas apliecina, ka Kadastra reģistrā 2000.gada 18.oktobrī tika reģistrētas /pers. B/ īpašuma tiesības uz mākslinieka darbnīcu Rīgā, /adrese/ I līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. Lietā nav strīda, ka dzīvoklis līdz laulības līguma noslēgšanai bija laulāto kopīpašums, proti, ir atradies arī pieteicējas īpašumā aptuveni 9 gadus. Tāpat, pieteicējas ieskatā, nav strīda, ka mākslinieka darbnīca /adrese/ I, Rīgā un pieteicējas atsavinātās dzīvoklis ir viens un tas pats nekustamais īpašums.

Nemot vērā iepriekš minēto, apgabaltiesa nav piemērojusi materiālo tiesību normu, kuru vajadzēja piemērot. Proti, apgabaltiesa, piemērojot likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9.panta pirmās daļas 33.punkta kritēriju, ka atsavināmajam nekustamajam īpašumam jāatrodas personas īpašumā ilgāk par 60 mēnešiem no tā ierakstīšanas zemesgrāmatā, nav piemērojusi likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju” 73.⁸panta pirmās daļas trešo teikumu, kas noteic, ka reģistrācija Kadastra reģistrā pēc juridiskām sekām pielīdzināma reģistrācijai zemesgrāmatā.

[5.2] Atstājot bez ievēribas pieteicējas lūgumu izskatīt lietu mutvārdu procesā un tādējādi ierobežojot pieteicējas procesuālās tiesības iesniegt pierādījumus – liecinieka liecības, apgabaltiesa pārkāpa Administratīvā procesa likuma 107.panta ceturto daļu, kas noveda pie nepareizas lietas izspriešanas.

[6] Par kasācijas sūdzību dienests iesniedza paskaidrojumus, norādot, ka pieteicējas kasācijas sūdzība ir nepamatota, un lūdzot to noraidīt. Dienests norāda, ka lietā nav pierādījumu, ka nekustamais īpašums kā pieteicējas atsevišķā manta tika reģistrēts zemesgrāmatā vai Kadastra reģistrā pirms 2009.gada 6.aprīļa, tāpēc arguments, ka tiesa nav piemērojusi likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju” 73.⁸panta pirmo daļu, nav pamatots. Apgabaltiesa izskatīja pieteicējas lūgumu par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā un secināja, ka liecinieka nopratināšana nav nepieciešama, kādēļ nav arī nepieciešama tiesas sēde. Līdz ar to Administratīvā procesa likuma 112.¹panta ceturto daļu nav pārkāpta.

Motīvu daļa

I

[7] Likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju” (redakcijā, kas bija spēkā 2000.gada 18.oktobrī) 73.⁸panta pirmās daļas pirmais teikums noteic, ka dzīvoklis, mākslinieka darbnīca, neapdzīvojamā telpa un to īpašnieki līdz dzīvojamās mājas privatizācijai tiek reģistrēti Kadastra reģistrā. Savukārt minētā panta pirmās daļas trešais teikums noteic, ka reģistrācija Kadastra reģistrā pēc juridiskām sekām pielīdzināma reģistrācijai zemesgrāmatā. Šāda likuma redakcija pastāvēja arī brīdī, kad strīdus nekustamais īpašums tika reģistrēts zemesgrāmatā.

Līdz ar to nav šaubu, ka mākslinieka darbnīcas reģistrācija Kadastra reģistrā ir pielīdzināma nekustamā īpašuma reģistrācijai zemesgrāmatā (sal. Augstākās tiesas 2015.gada 20.novembra lēmuma lietā Nr.SPC-24/2015 9.punkts, 2010.gada 15.septembra sprieduma lietā Nr.SK-179/2010 7.2.punkts), tostarp likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9.panta pirmās daļas 33.punkta izpratnē, un uz šo gadījumu jāraugās tā, it kā strīdus nekustamais īpašums būtu ierakstīts zemesgrāmatā.

Minēto apstiprina Ministru kabineta 2010.gada 21.septembra noteikumu Nr.899 „Likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” normu piemērošanas kārtība” 52.¹punkts, kas paredz, ka, piemērojot likuma 9.panta pirmās daļas 33.punktu, dzīvokļa reģistrācija Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā ir pielīdzināma reģistrācijai zemesgrāmatā jebkurā gadījumā, ja nodokļa maksātājam nerādās tiesiskas iespējas pārdodamo dzīvokli ierakstīt zemesgrāmatā un tādējādi objektīvu iemeslu dēļ nevar tikt izpildīts likuma 9.panta pirmās daļas 33.punktā noteiktais kritērijs, ka nekustamais īpašums ir reģistrēts zemesgrāmatā ilgāk par 60 mēnešiem.

Lai gan Ministru kabineta noteikumi ar šo normu ir papildināti tikai ar 2012.gada 18.decembra noteikumiem, tomēr tie apliecina likumdevēja skatījumu uz likuma 9.panta pirmās daļas 33.punkta interpretāciju.

Tādējādi nepamatots un neskaidrs ir apgabaltiesas secinājums, ka, neskatoties uz to, ka 2000.gada 5.oktobrī /pers. B/ noslēdza pirkuma līgumu par strīdus dzīvokļa iegādi, ar šo līgumu viņš ieguva vienīgi nekustamā īpašuma lietošanas tiesības.

Tādējādi apgabaltiesa nav piemērojusi materiālo tiesību normu, kuru vajadzēja piemērot, kas ir pamats sprieduma atcelšanai.

[8] Tālāk noskaidrojams, vai laulāto kopīgas mantas fakts ir prezumējams un vai tas ir pietiekams, lai atzītu, ka arī laulātajam, uz kura īpašuma tiesībām nav norādes zemesgrāmatā, ir reģistrētas īpašuma tiesības zemesgrāmatā likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9.panta pirmās daļas 33.punkta izpratnē.

Civillikumā (redakcijā, kas bija spēkā 2000.gada 18.oktobrī) 89.panta pirmā daļa noteic, ka katrs laulātais patur mantu, kas piederējusi viņam pirms laulības, tāpat arī to mantu, ko viņš iegūst laulības laikā (91.pants). Panta otrā daļa paredz, ka viss, ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību, ir abu laulāto kopīga manta; šābu gadījumā jāpieņem, ka šī manta pieder abiem līdzīgās daļās.

Civillikumā 90.panta pirmā daļa noteic, ka katram laulātajam visā laulības pastāvēšanas laikā ir tiesība pārvaldīt un lietot visu savu mantu – kā pirms laulības piederējušo, tā arī laulības laikā iegūto. Panta otrā daļa noteic, ka abu laulāto kopīgo mantu laulātie pārvalda un ar to rīkojas kopīgi, bet, abiem laulātajiem vienojoties, to var pārvaldīt arī viens no viņiem. Viena laulātā rīcībai ar šo mantu nepieciešama otra laulātā piekrišana.

Civillikumā 91.panta pirmā daļa definē, kas ir laulātā atsevišķa manta, bet panta otrā daļa paredz, ka tas, ka zināma manta ir atsevišķa, jāpierāda tam laulātajam, kas to apgalvo. Tas, ka nekustamais īpašums ir viena laulātā atsevišķa manta, ierakstāms zemes grāmatās.

Zemesgrāmatu likuma (*redakcijā, kas bija spēkā 2000.gada 18.oktobrī*) 16.panta pirmās daļas 1.punkta „a” apakšpunkts noteic, ka nodalījuma otrās daļas pirmajā iedaļā norāda nekustamā īpašuma īpašnieku, norādot fiziskajai personai vārdu, uzvārdu, personas kodu, bet, ja tā ir laulībā, tad, ievērojot laulāto mantiskās attiecības, piemēta, ka nekustamais īpašums ir laulātā atsevišķa manta vai ka tas ietilpst laulāto mantas kopībā, vai arī ka laulātajiem ir visas mantas šķirtība. Normā ir atsaucē uz [Civillikuma 91., 111., 117., 125.](#) un 127.pantu, no kā ir izsecināms, ka iepriekš minētais piemērinājums par nekustamo īpašumu kā laulāto atsevišķu mantu izriet no laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, bet piemērinājums par nekustamā īpašuma atrašanās laulāto mantas kopībā vai arī, ka laulātajiem ir visas mantas šķirtība, izriet no laulāto līgumiskajām mantiskajām attiecībām.

No iepriekš minētajām tiesību normām izriet prezumpcija, ka nekustamais īpašums ir uzskatāms par laulāto kopīgu mantu, ja vien zemesgrāmatā nav ierakstīts pretējais. Lai gan izskatāmās lietas gadījums ir atšķirīgs tādā ziņā, ka Kadastra reģistrā nebija iespējams reģistrēt piemērinājumus, tostarp par to, ka nekustamais īpašums ir atsevišķa manta, tas tomēr nevarētu ietekmēt pieteicējas tiesības atsaukties uz mantu kā laulāto kopīgu mantu, jo lietā nav indikāciju tam, ka nekustamais īpašums varētu būt tikai pieteicējas vīra atsevišķa manta, uz šādiem apstākļiem un pierādījumiem nav norādījis arī dienests, izvirzot tikai vispārējus apgalvojumus. Taču, kā tas izriet no iepriekš minētajām tiesību normām, pierādāms ir tieši fakts, ka manta ir atsevišķa, nevis otrādi.

Tādējādi nepamatots ir lietas gaitā izskanējušais dienesta arguments, ka pieteicējai ir jāpierāda, ka nekustamais īpašums ir laulāto kopīga manta.

Tāpat no minētajām normām izriet, ka laulātajam, uz kura īpašuma tiesībām nav norādes zemesgrāmatā, uz laulāto kopīgo mantu – nekustamo īpašumu – ir līdzvērtīgas tiesības, kādas tās ir laulātajam, uz kura vārda īpašums ir reģistrēts. Fakts, ka laulātā vārds netiek ierakstīts zemesgrāmatā, nekādā veidā nemazina laulātā tiesības uz šo nekustamo īpašumu. Minētais primāri izriet no laulāto kopīgas mantas institūta, kas jau pēc savas būtības atzīst laulātā tiesības uz mantu, neskatoties uz to, ka publiskos reģistros nav norādes uz laulātā īpašuma tiesībām. Tā kā likums pieļauj, ka zemesgrāmatā nav norādes uz laulātā īpašuma tiesībām, tomēr reizē arī atzīst laulātā īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu, tad nav pamata atzīt, ka laulātajam nav īpašuma tiesību uz nekustamo īpašumu likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9.panta pirmās daļas 33.punkta izpratnē.

Līdz ar to nepamatots ir dienesta viedoklis, kas izteikts paskaidrojumos par kasācijas sūdzību, ka pieteicējai nekustamais īpašums būtu jāreģistrē kā atsevišķa manta, lai tiktu atzītas pieteicējas īpašuma tiesības uz šo mantu.

[9] Kā tas ir atzīts tiesu praksē, likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9.panta pirmās daļas 33.punkta mērķis ir atbrīvot no iedzīvotāju ienākuma nodokļa gadījumā, ja persona atsavina savu pamata dzīvesvietu (*sk. Augstākās tiesas 2015.gada 30.marta sprieduma lietā Nr.SKA-26/2015 8.punktu*). Ievērojot minēto publiski tiesisko mērķi, kā arī ņemot vērā to, ka atbilstoši Civillikuma 90.panta otrajai daļai laulāto kopīgo mantu laulātie pārvalda kopīgi, un viena laulātā rīcībai ar šo mantu nepieciešama otra laulātā piekrišana (piemēram, laulātajam ir nepieciešama otra laulātā piekrišana nekustamā īpašuma atsavināšanai visā tā kopumā, ne tikai par kādu tā daļu), tad likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9.panta pirmās daļas 33.punkta vajadzībām laulāto kopīgās mantas sadalīšana daļās nav atbilstoša normas mērķim. Vēl jo vairāk šāds laulāto kopīgās mantas sadalījums nav pieļaujams tāpēc, ka izskatāmās lietas uzdevums nav izšķirties par to, cik lielā mērā katrs no laulātajiem ir piedalījies laulāto kopīgās mantas iegūšanā un uzturēšanā, lai šaubu gadījumā nonāktu pie secinājuma, ka manta abiem laulātajiem pieder līdzīgās daļās.

II

[10] Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmais teikums paredz, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6.pants noteic tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu. Panta pirmās daļas pirmais teikums noteic, ka ikvienam ir tiesības, nosakot savu civilo tiesību un pienākumu vai jebkuras viņam izvirzītās apsūdzības pamatošību krimināllietā, uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos neatkarīgā un objektīvā ar likumu izveidotā tiesā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ir atzīts, ka no Konvencijas 6.panta pirmās daļas izrietošās tiesības uz atklātu lietas izskatīšanu ietver tiesības uz mutvārdu procesu vismaz vienā tiesas instancē, kas lietu izskata pēc būtības (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994.gada 23.februāra sprieduma lietā Fredin pret Zviedriju 21.punktu, 2002.gada 5.septembra lēmuma lietā Spiel pret Austriju 2.punktu*).

Līdz ar to tiesības uz mutvārdu procesu ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu tvērumā.

Administratīvā procesa likuma 112.¹panta pirmajā daļā noteikts, ka administratīvās lietas izskatīšana notiek rakstveida procesā bez tiesas sēdes, ja likumā nav noteikts citādi, bet ceturtajā daļā –, ka tiesa lietu mutvārdu procesā tiesas sēdē izskata, ja pirmās instances tiesai to lūdzis pieteicējs, trešā persona vai šā likuma 29.pantā minētais tiesību subjekts, kā arī atbildētājs – privātpersona lietās par publisko tiesību līgumiem. Savukārt apelācijas instances tiesa atbilstoši Administratīvā procesa likuma 304.panta pirmajai daļai lietu izskata rakstveida procesā, bet, izvērtējot procesa dalībnieka motivētu lūgumu, tiesa var noteikt lietas izskatīšanu arī mutvārdu procesā.

Tātad Administratīvā procesa likums procesa dalībniekiem garantē procesuālās tiesības lietu izskatīt mutvārdu procesā vismaz vienā instancē, un šo tiesību izmantošana ir atstāta procesa dalībnieka ziņā.

Tas, ka tiesības uz mutvārdu procesu ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu tvērumā, ka procesa dalībniekam ir tiesības uz mutvārdu procesu vismaz vienā tiesu instancē un ka procesa dalībniekam nav jāpamato, kāpēc viņš vēlas mutvārdu procesu, norāda uz šo tiesību fundamentālo raksturu, kas tādējādi prasa, lai šīs tiesības tiktu ierobežotas pēc iespējas mazāk un lai šim ierobežojumam būtu leģitīms un attaisnojams pamats.

Tas uzliek pienākumu tiesai raudzīties, vai šīs procesa dalībnieka tiesības tiek īstenotas atbilstoši to jēgai un būtībai, vai procesuālā kārtība un tās nodrošināšana pārlietu neprevāļē pār likumā noteikto procesuālo garantiju uz mutvārdu procesu, tādējādi apdraudot tiesības uz taisnīgu tiesu pēc būtības, lai arī forma būtu ievērota.

Minētais vispirms ir jāievēro pirmās instances tiesai, savukārt apelācijas instances tiesai ir jāuzrauga, kā šīs tiesības ir īstenotas. Uz to norāda Administratīvā procesa likuma 303.panta pirmās daļas 2.punkts, kas paredz, ka apelācijas instances tiesa neatkarīgi no apelācijas sūdzības motīviem ar lēmumu atceļ pirmās instances tiesas spriedumu un nosūta lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai gadījumā, ja tiesa lietu izskatījusi rakstveida procesā, kaut arī atbilstoši šā likuma [206.panta](#) otrajai daļai bija nepieciešams lietas izskatīšanu noteikt mutvārdu procesā.

[11] Konkrētajā gadījumā pirmās instances tiesa, ierosinot lietu, 2013.gada 15.oktobrī noteica pieteicējai termiņu – 2013.gada 15.novembrī – lūguma par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā izteikšanai. Līdz minētajam termiņam šāds lūgums netika iesniegts. 2014.gada 8.janvārī tiesa paziņoja procesa dalībniekiem, ka tiesa lietu izskatīs 2014.gada 11.jūlijā rakstveida procesā un ka sprieduma noraksts būs pieejams 2014.gada 31.jūlijā. Vienlaikus tiesa devusi procesa dalībniekiem iespēju līdz 2014.gada 11.jūlijam izmantot Administratīvā procesa likuma 145.pantā noteiktās tiesības, kas paredzētas rakstveida procesā. Sakarā ar izmaiņām tiesneses darba grafikā ar 2014.gada 20.februāra rezolūciju lietas izskatīšanas datums pārlūkts uz 2014.gada 11.jūniju, bet sprieduma datums noteikts uz 2014.gada 30.jūniju. Par šo faktu paziņots procesa dalībniekiem, vienlaikus nosakot jaunu termiņu – 2014.gada 11.jūniju – tiesību izmantošanai rakstveida procesā.

2014.gada 2.aprīlī pieteicēja iesniegusi lūgumu lietu izskatīt mutvārdu procesā, uz ko pieteicējai norādīts, ka tiesa bija devusi saprātīgu

termiņu šāda lūguma izteikšanai, ko pieteicēja ir ignorējusi. 2014.gada 16.maijā pieteicēja atkārtoti lūgusi lietu skatīt mutvārdu procesā, kā arī noprotināt liecinieku. Arī uz šo lūgumu norādīts, ka lieta tiks skatīta rakstveida procesā, bet liecinieka uzklauššana nav nepieciešama. Pieteicēja iesniedza blakus sūdzību, taču tā uzskatīta par neiesniegtu un atdota atpakaļ, jo minētie lēmumi nav atsevišķi pārsūdzami.

Arī apgabaltiesai pieteicēja lūgusi izskatīt lietu mutvārdu procesā, kā arī noprotināt liecinieku. Apgabaltiesa atzina, ka nav vajadzības uzklaušt liecinieku, jo tiesas rīcībā ir visas lietas izskatīšanai nepieciešamās ziņas par laulāto mantiskajām attiecībām, līdz ar to tiesas sēde nav nepieciešama.

[12] Augstākā tiesa atzīst, ka rajona tiesa, nosakot tādu termiņu lūguma par mutvārdu procesu iesniegšanai, kas nav pietuvināts noliktajam lietas izskatīšanas datumam, turklāt pēc šā termiņa dodot iespēju procesa dalībniekiem īstenot citas procesuālās tiesības, piemēram, iesniegt paskaidrojumus un pierādījumus, kas varētu mainīt procesa dalībnieka viedokli par lietas izskatīšanas veidu, nav rīkojusies atbilstoši šā sprieduma 10.punktā minētajam. Augstākā tiesa neredz saprātīgu un attaisnojamu pamatu šāda termiņa noteikšanai, kā vien formālus iemeslus. Taču šeit jāatzīmē, ka procesuālās kārtības nodrošināšana un termiņu noteikšana šajā gadījumā nevar būt pašmērķīga. Šādos apstākļos ir pamats secināt, ka pieteicējas tiesības uz mutvārdu procesu ir ierobežotas nepamatoti, bez pietiekama racionāla un saprātīga izskaidrojuma.

Tādējādi pirmās instances tiesa ir pieļāvusi procesuālu pārkāpumu, kuru, ņemot vērā apgabaltiesas kompetenci uzraudzīt to, kā tiek ievērotas minētās procesa dalībnieka tiesības, kā arī ievērojot procesuālās ekonomijas principu, apgabaltiesa var novērst, izskatot lietu no jauna.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 129.¹panta pirmās daļas 2.punktu un 348.panta 2.punktu, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atcelt Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 9.novembra spriedumu un nodot lietu jaunai izskatīšanai Administratīvajai apgabaltiesai.

Atmaksāt /pers. A/ drošības naudu – 71,14 euro.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese	(<i>paraksts</i>)	Dz.Amerika
Tiesnese	(<i>paraksts</i>)	V.Kakste
Tiesnesis	(<i>paraksts</i>)	J.Neimanis